

heyli İzzet Furçağ – Yüksel Kanar), İstanbul 1993, II, 14, 19-20, 27-28, 190, 213-214, 278, 454-455; Rıza Tevfik [Bölükbaşı], *Biraz da Ben Konuşayım* (haz. Abdullah Uçman), İstanbul 1993, s. 57, 63, 108-109, 189; Orhan Koloğlu, *Gazi'nin Çağında İslâm Dünyası (1919-1922)*, İstanbul 1994, s. 65, 118, 231, 286, 300, 305, 319; Salâhi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Ankara 1991-95, I-II, tür.yer.; a.mlf., *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri*, Ankara 1995, tür.yer.; a.mlf., "Son Osmanlı Padişahı Vahideddin ve İngilizler", *TTK Belleten*, XXXIX/154 (1975), s. 257-264; a.mlf., "İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horace Rumbold'un Türk Ulusal Akımı'na Karşı Tutumu", a.e., LVIII/221 (1994), s. 159-184; Murat Bardakçı, *Şahbaba: Osmanlıların Son Hükümdarı VI. Mehmed Vahideddin'in Hayatı, Hatıraları ve Özel Mektupları*, İstanbul 1998; Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele*, İstanbul 1983-92, I-II, tür.yer.; Enver Ziya Karal, "Mehmed VI", *İA*, VII, 562-566; A. J. Mango, "Meşhmed VI Waḥid al-Dīn", *EP* (İng.), VI, 984-985.

CEVDET KÜÇÜK

MEHMED AĞA, Kayserili (ö. 1155/1742)

Osmanlı Hassa mimarı.

Kayseri'de doğdu. Arşiv belgelerinde bazan Elhac İbrâhim, bazan İbrâhim-i Atık olarak anılan babasının 1115 (1703) yılından önce Mustafa Paşa'nın kethüdâlığını yaptığı ve kendisine Trakya'da Vize sancağında arazi temlik edildiği kaydedilmektedir. Sultan III. Ahmed döneminde 1115'te (1703) Hassa başmimarı Ebûbekir Ağa'nın yerine tayin edilen Mehmed Ağa bu makamda 1117 Şevvaline (Ocak 1706) kadar kaldı, yerine Hacı İbrâhim Ağa mimar oldu. Eyüp Sultan Camii'nin zelzeleden zarar gören minarelerini tamirde gösterdiği başarıdan dolayı 23 Zilkade 1120 (3 Şubat 1709) tarihinde tekrar mimarbaşılığa getirildi.

Mehmed Ağa'nın İstanbul Boğazı kıyısında Bebek bahçesinde Şeyh Mehmed Efendi ile Himmetzâde Şeyh Abdüssamed Efendi'ye ait arazilerin ölçümünü, 1138'de (1725-26) İzmit yakınında Sarıcalar Kemer köyü civarındaki pınarların sularının keşfini yaptığına dair belgeler vardır. 1140 ortalarında (1728 başları) Kal'a-i Cedid (Rumelihisarı) içindeki caminin tamiri için gönderilen mimarın raporu yeterli görülmediğinden bu iş de Mehmed Ağa'ya havale edildi. 1142'de (1729-30) yeniden Hassa başmimarlığına getirilen Mehmed Ağa'ya 1147'de (1734-35) surre emniyeti görevi verildi; yolu üzerindeki Şam dolaylarında harap durum-

da bulunan Hanıatş Kalesi'nin tamiri için keşif yaptı.

İstanbul'a dönünce Hassa başmimarı sıfatıyla Edirne yolu üstündeki padişah sarayları ile Edirne'deki Sarây-ı Âmire'nin tamiri için görevlendirildi. Ardından Dâvud Paşa Kışlası'ndaki kasrın tamirini de üstlenen Mehmed Ağa, 1153 (1740) yılında çıkan bir yangında harap olan Beyazıt Camii yakınındaki dükkânların yeniden kâgir olarak inşasına dair fermana uymayarak ahşaptan yapılmasına izin verince rüşvet aldığı iddiası ortaya atılmıştı. Bundan dolayı idam edilmek üzere iken araya girenlerin yardımıyla sadece azille cezalandırıldı; yerine de Hacı Mustafa Ağa getirildi. Kırım'da Han Sarayı'nın tamiriyle görevlendirilip İstanbul'dan uzaklaştırılmışken Edirne'ye ulaştığında geri çağırıldı ve İstanbul'da oturması uygun görüldü. Gözden düştüğü dönemde bazı küçük işler yaptığına dair belgeler bulunabilen Mehmed Ağa vefatında Edirne-kapı dışındaki kabristana defnedildi.

Mehmed Ağa'nın III. Ahmed zamanında Boğaziçi kıyılarında çok sayıda sahil-saray ve kasrın yapımında hizmeti olduğu sanılmaktadır. Onun en önemli eseri, Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa'nın isteği üzerine Kâğıthane deresi kıyısında 22 Şâban 1134'te (7 Haziran 1722) yapımını başlattığı ve çok kısa sürede bitirdiği Sâdâbâd Sarayı ile derenin karşı tarafındaki çayırda inşa edilen İmrahor (Mirâhur) Kasrı'dır. Türk tarihinde Lâle Devri olarak adlandırılan bu dönemin çok önemli bir eseri olan Bâb-ı Hümâyün önündeki çeşme ve sebillerden oluşan anıtın (Ahmed III Çeşmesi) Mimar Mehmed Ağa'nın yapısı olduğu hususunda kesin bilgi yoktur. Sadece Muzaffer Erdoğan tunç şebeke ve alemlerin altın yıldızlanmasına dair bir kayda rastlamıştır. Yine aynı yıllara ait Üsküdar'da iskele başındaki büyük meydan çeşmesinin (Ahmed III Çeşmesi) yapımında da Mehmed Ağa'nın hizmeti olmalıdır. 1141 (1728-29) yılına ait bir belgede bu çeşmenin yapım harcamalarının yeniden düzenlenişinde Mehmed Ağa'nın adı geçmektedir. I. Mahmud tarafından 1144'te (1731-32) inşa ettirilen Galata-Tophane su yolu şebekesinin keşifleri de Kayserili Mehmed Ağa tarafından yapılmıştır.

Muzaffer Erdoğan, şu eserlerin onun Hassa başmimarlığı dönemine ait olduğunu bildirerek yapımlarında bir payı olabileceğini ileri sürmüştür: Simkeşhâne, Çorlulu Ali Paşa manzumesi, Kaptan İbrâhim Paşa Camii, Yeni Vâlîde Camii,

Şehid Ali Paşa Kütüphanesi, Çınarlı Çeşme Mescidi, III. Ahmed Kütüphanesi (Topkapı Sarayı), İbrâhim Paşa manzumesi, Ahmediye manzumesi, Kuleli Bahçe Mescidi, Darphâne, Kaptan Paşa Camii, Fatma Sultan Camii.

BİBLİYOGRAFYA :

Sicill-i Osmâni, IV, 233; L. A. Mayer, *Islamic Architects and Their Works*, Genève 1956, s. 80-81; Muzaffer Erdoğan, *Lâle Devri Baş Mimarları Kayserili Mehmed Ağa*, İstanbul 1962; Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Osmanlı'da Baş Mimarlar", *Türk Dünyası Kültür Atlası: Osmanlı Dönemi*, İstanbul 2002, IV, 309-310; a.mlf., "Mehmed Ağa (Kayserili, el-Hâc)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, II, 102-103; İzzet Kumbaracılar, "Türk Mimarları", *Arkitekt*, sy. 2, İstanbul 1937, s. 60; Kemal Altan, "Klasikten Sonra", a.e., VIII/3 (1938), s. 87.

SEMAVİ EYİCE

MEHMED AĞA, Sedefkâr

XVII. yüzyılın
ilk çeyreğinde görev yapan
Hassa başmimarı.

Kanûni Sultan Süleyman zamanında 970 (1562-63) yılında Rumeli'den devşirme olarak getirilmiştir. Doğum yeri ve tarihi hakkında bilgi yoktur. Kalkandelenli olduğunu ileri sürenlerin yanında Arnavutluk / İlbasanlı olduğu daha kuvvetli bir ihtimal olarak kabul görmektedir. Mimarbaşılıktan önce 1006'da (1597-98) su nâzırı olarak sekiz yıl görev yapan Mehmed Ağa, 8 Cemâziyelâhir 1015 (11 Ekim 1606) tarihinde mimarbaşılık görevine tayin edildi. Bu görevini hangi yıla kadar devam ettirdiği de kesin olarak bilinmemektedir.

Hüseyin Ayyansarâyî, *Vefeyât-ı Selâtin* adlı eserinde Mehmed Ağa'nın Sultan Ahmed Camii'nin inşasını tamamladıktan sonra padişahın emriyle vezirlik pâyesi aldığını ve 1027 (1618) yılında vefat ederek Üsküdar'da defnedildiğini belirtmektedir. Başka kaynaklar tarafından desteklenmeyen bu bilgiyi bazı araştırmacılar ihtiyatla karşılamaktadır. Evliya Çelebi ve Ekrem Hakkı Ayverdi, Arnavutluk'ta (İlbasan) Mimar Mehmed Ağa'nın bazı yapılarından bahsetmekte, Evliya Çelebi 1046 (1636-37) tarihli çeşmelerden söz ederken Ekrem Hakkı Ayverdi cami, hamam ve çeşmelerinin olduğunu söylemektedir. Bu durumda Mehmed Ağa'nın görevden ayrıldıktan sonra doğum yeri olan bu şehirde kendi adına eserler meydana getirdiği düşünülmektedir.